

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології,
інформаційної та архівної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	ПРОСОПОГРАФІЯ
Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, освітня програма	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність: 032 «Історія та археологія» Освітньо-професійна програма: «Історія та археологія»
Викладач	НІКОЛАЄВ Микола Ілліч, доктор історичних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний телефон	+38(099) 338-45-88
E-mail:	olbiopol@gmail.com
Обсяг та ознаки дисципліни	Обов'язкова дисципліна циклу професійної підготовки. Змістових модулів – 2. Форма контролю: іспит. Загальна кількість кредитів – 5; годин – 150, зокрема: лекції – 16 годин; практичні заняття – 32 години; самостійна робота – 102 години. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська. Рік викладання – 2024/2025
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіка, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, за домовленістю
Пререквізити	Потребує базових знань з археології та давньої історії України

1. Мета і завдання дисципліни

Мета викладання дисципліни – формування стійкої системи знань щодо однієї з надважливих допоміжних історичних дисциплін – просопографії. Традиційний курс просопографії, широко представлений зокрема в Інтернеті; студенти мають можливість засвоювати цей курс самостійно. Слід взяти до уваги, що завдяки вирішенню локальної наукової проблеми – відновлення літочислення Ольвії Понтійської, просопографія останніми роками збагатилася абсолютно новими підходами та методами, також були виявлені невідомі раніше просопографічні закономірності спільноти. Саме тому головним у лекційному викладанні курсу просопографії визначено знайомство студентів із цими найновішими досягненнями. У викладанні дисципліни головний акцент зроблено на практичний розбір та аналіз просопографічних задач, широкому застосуванні нових просопографічних інструментів: просопографічної інтерпретації, просопографічної реконструкції, просопографічного датування тощо.

Завдання:

- ознайомити студентів з основами просопографії;
- сформуванню розуміння цивілізаційної значущості просопографічного методу дослідження історії України;
- сформуванню у студентів практичні навички застосування просопографічної реконструкції, просопографічної інтерпретації та просопографічного датування;
- сприяти формуванню науково-теоретичного мислення студентів;
- виробити навички добирати та орієнтуватися в історичній інформації;
- сприяти формуванню у майбутніх істориків почуття патріотизму, національної гідності, об'єктивності в оцінці подій і фактів історії України.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 13. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.

Програмні результати навчання:

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Вміти використовувати знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf; Положення про організацію вивчення вибіркового навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО <http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/vibir.pdf>; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

4. Програма навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин		
	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1. Вступ до курсу «Просопографія».	1	2	7
Тема 2. Просопографічна модель міської общини	1	2	7
Тема 3. Просопографічна модель міської общини. Спотворення реальності у просопографічній моделі міської громади та його наслідки	1	2	7

Тема 4. Просопографічна інтерпретація. Теоретичне обґрунтування, практичне застосування, розгляд конкретних прикладів	1	2	7
Тема 5. Просопографічна реконструкція. Теоретичне обґрунтування, практичне застосування, розгляд конкретних прикладів	1	2	7
Тема 6. Просопографічне датування. Теоретичне обґрунтування, практичне застосування, розгляд конкретних прикладів	1	2	7
Тема 7. Просопографічні дослідження в лапідарній епіграфіці	1	2	6
Тема 8. Просопографічні дослідження нумізматичного матеріалу	1	2	6
Тема 9. Просопографічні дослідження керамічних штампів та агораномних гир	1	2	6
Тема 10. Просопографічні дослідження пам'яток малої епіграфіки (графіті)	1	2	6
Тема 11. Просопографічні дослідження магічних написів	1	2	6
Тема 12. Критика деяких сучасних підходів до просопографії	1	2	6
Тема 13. Просопографічні моделі суспільства. Місце просопографії серед допоміжних історичних дисциплін	1	2	6
Тема 14. Диджиталізація та диджиталізація у просопографії	1	2	6
Тема 15. Сучасний стан просопографії Ольвії Понтійської	1	2	6
Тема 16. Підсумкове заняття із просопографії	1	2	6
Усього	16	32	102

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: п'ятий семестр – іспит.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі іспиту – складає 30 балів.

Оцінку підсумкового семестрового контролю у формі іспиту становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового іспиту. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового іспиту робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на іспиті, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»).

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (іспит, диференційований залік, курсова робота, проект, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90 – 100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82 – 89
C	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74 – 81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64 – 73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60 – 63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	Не зараховано	35 – 59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1 – 34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені **Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ** <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf>. (С. 28–35).

6. Рекомендована література

Основна література

1. Миронець Н., Старовойтенко І. Просопографія. У кн.: Спеціальні історичні дисципліни: Довідник. К., 2008.
2. Ляшко С. До питання просопографії. У кн.: Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. Вип. 1. К., 1998.
3. Дашкевич Я. Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії. У кн.: Український біографічний словник: Історія і проблематика створення: Матеріали науково-практичної конференції, Львів, 8–9 жовтня 1996 р. Львів, 1997.
4. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Вип. 13, 2006. С. 6–27.
5. Гураль О. В. Джерельна база просопографічного портрета родини Старицьких (40-і рр. XIX ст. – поч. XXI ст.): автореферат дис. канд. історичних наук: 07.00.06. Національна академія наук України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2014. 16 с.
6. Николаев М. (2022) Хронологія Північного Причорномор'я IV–I ст. до Р. Х. Вибрані праці: монографія. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 288 с.
7. Stone L. Prosopography // *Historical Studies Today* / Ed. By F. Gilbert and St. Graubard. № 4, 1982. P. 107.
8. Старовойтенко І. В. Просопографічний портрет особистості у контексті сучасних завдань біографічних та історичних досліджень. *Укр. біографістика* : Зб. наук. праць. 2008. № 4. С. 50–66.
9. Турчина Л. В. Просопографія як метод історичного дослідження. *Тиждень науки. Тези доповідей наук.-пр. конференції*. Запоріжжя, 2013. С. 240–242.

Додаткова література

1. M. Nikolaev. (2024) Common and Special in the Eponymous Traditions of Rhodes, Miletus and Olbia Pontica / *STRATUM PLUS* 6, 173–184 (https://www.e-anthropology.com/English/Catalog/History/STM_DWL_blnq_jMNaQs0AxVUX.aspx).
2. M. Nikolaev. (2024) On the Restoration of the Chronology of Pontic Olbia 4 th–1 st Centuries BC, *Cercetări Arheologice*, 31, 333–346.
3. М. Николаев. (2024). Світовий досвід в інтерпретації «проблемних» монетних монограм Ольвії / *The Ukrainian Numismatic Annual. Issue 8*.
4. M. Dana, D. Dana, M. Nikolaev (2024) Three texts on lead from Olbia du Pont: New curse formulas, prosopographical cross-references and economic aspects / *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*.
5. М. Николаев. (2023) Монетні легенди як дзеркало Ольвійської палеографії *The Ukrainian Numismatic Annual*. 7. 25–39.
6. M. Nikolaev, L. Tsyganenko, N. Goncharova (2023) Olbia's Decree in honour of Callinicus and monetary reform / *Revista Arheologica* 19, 2, 82–90.
7. M. Nikolaev (2023). A New Look at the Olbia Monetary Reform of the Second Half of the 4th century BC. *STRATUM PLUS*. 6, 161–172.
8. M. Nikolaev (2023) Canob, son of Thrasidamantus, Olbiopolit / *Revista Arheologica* 19, 1, 62–68.
9. М. Николаев, Л. Циганенко (2023) Новий напис на свинцевій пластині з Ольвії як історичне джерело / *Рукописна та книжкова спадщина України*. 30. 181–199.
10. M. Nikolaev, L. Tsyganenko (2022) The Magical Spell from Olbia with “Author's Signature” / *Revista Arheologica* 18, 2, 47–54.
11. M. Nikolaev (2022). The Interpretation of the Magical Inscription DefOlb 24 with the Encoded Text // *STRATUM PLUS*. 6, 269–276.
12. N. I. Nikolaev (2021). One More Step to the Completion of the Discussion on the Chronology of the Decree in Honour of Protogenes // *STRATUM PLUS*. 6, 169–181.

13. N. I. Nikolaev (2020). About the Foundation of Scythian Neapolis // *STRATUM PLUS*. 6, 213–227.
14. N. I. Nikolaev (2019). Neapolis Scythica in the Light of Olbian Prosopography // *STRATUM PLUS*. 6, 63–82.
15. Dana, M., Dana, D., Nikolaev, M. (2022). Raretés onomastiques et recoupements prosopographiques. Réédition d'une défixion opisthographie d'olbia du pont // *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, (223), 83–92.
16. Nikolaev, N. (2019). Prosopographical Reconstruction of the Reduced and Fragmented Names of Historical Persons (on the Example of Olbia) // *Eminak*, 149–157.
17. Nikolaev, N., Tsyganenko, L. (2022). Treasure of Olbia coins from the valley of the Kuchurgan river: a new interpretation // *Revista Arheologica*, 18(1), 34–41.
18. M. Nikolaev. (2024) Common and Special in the Eponymous Traditions of Rhodes, Miletus and Olbia Pontica/*STRATUM PLUS* 6, 173–184.
19. M. Nikolaev (2023). A New Look at the Olbia Monetary Reform of the Second Half of the 4th century BC // *STRATUM PLUS*. 6, 161–172.
20. M. Nikolaev (2022). The Interpretation of the Magical Inscription DefOlb 24 with the Encoded Text // *STRATUM PLUS*. 6, 269–276.
21. N. I. Nikolaev (2021). One More Step to the Completion of the Discussion on the Chronology of the Decree in Honour of Protogenes // *STRATUM PLUS*. 6, 169–181.
22. N. I. Nikolaev (2020). About the Foundation of Scythian Neapolis // *STRATUM PLUS*. 6, 213–227.
23. N. I. Nikolaev (2019). Neapolis Scythica in the Light of Olbian Prosopography // *STRATUM PLUS*. 6, 63–82.
24. Ніколаєв М. (2024). Реальні та цифрові епіграфічні джерела Ольвії. «*Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities*», № 65, 2024.
25. Ніколаєв М. (2024). Новий етап наукового протистояння щодо інтерпретації ольвійського каталогу IPE I2 201 / «*Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities*», 2024, № 65, 17–29.
26. Ніколаєв М. (2023). Хронологічне підґрунтя історії Ольвії IV–I ст. до Р. Х. / *Стародавнє Причорномор'я*. XIV. Одеса. 2023. С. 226–234.
27. Ніколаєв М. Щодо епонімного датування монет Ольвії V–I ст. до Р. Х. // *The Ukrainian Numismatic Annual*. Issue 6. Кіровоградський – Київ – Переяслав, 2022.
28. Ніколаєв М. Ономастика та просопографія як спеціальні історичні дисципліни / *UNIVERSUM*: електронний збірник науково-популярних праць з історії, археології, інформаційної та архівної справи on-line 2021. 2.
29. Ніколаєв М. Ольвія і Зопіріон: нове історичне джерело / *Olbia and Zoryion: New Historical Source. Проблеми і перспективи нумізматики Античної та Римської доби на теренах Південно-Східної Європи*. Тези доповідей Міжнародного фахового семінару, присвяченого пам'яті В. О. Анохіна, 26 вересня 2019 року. Меджибіж.
30. Ніколаєв М. Ономастика та просопографія у відновленні монетних монограм (на прикладі Ольвії IV ст. до н. е. *The Ukrainian Numismatic Annual*. 2019. Issue 3.
31. Ніколаєв М. Сучасний стан інтерпретації декрету на честь Протогена на ґрунті нових пам'яток магічної епіграфіки та нумізматики. In *Ukrainian*. КНУ Тараса Шевченка. 2022.
32. Ніколаєв М. Нові відомості про ольвійських агораномів // Тези доповідей XIV міжнародної наукової конференції «Історія торгівлі, податків та мита». Київ. 2020.

Інформаційні ресурси

1. <https://dspace.onu.edu.ua/items/9b411da6-1ff8-4e2c-85ad-fd0f1d5c6693> Просопографія в історичному дослідженні.
2. <https://www.academia.edu/30636558/> НИКОЛАЄВ Микола Ілліч. Просопографія політичної та культурної еліти Ольвії Понтійської V ст. до н. е. – I ст. н. е. (на основі синхронізації епонімного каталогу IosPE. I². 201).

3. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2011_2_20. Попович О. В. Просопографія як метод дослідження культури сліпих кобзарів // *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : *Філософія, культурологія, соціологія*. 2011. Вип. 2. С. 101–113.
4. Коляда І., Ганна Барвінок і Тарас Шевченко: просопографічний портрет // *Світ Кліо*. 2021. 3(2) 60–76.
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34614/Kolyada%20Igor.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- https://kogra.edu.ua/images/main_dir/kaf_ist/syl_rob_prog/prosopograf.pdf Історико-педагогічна просопографія Волині.
5. http://nbuv.gov.ua/UJRN/arcnim_2016_3_8 Казакевич О. Просопографія Київської Старої Громади (друга половина XIX століття) // *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2016. № 3. С. 50–54.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.